

MISKOLCI EGYETEM  
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR  
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI  
DOKTORI ISKOLA

**DR. CERTICKY MÁRIO**

**A FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉS,  
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZERZŐDÉSSZEGÉSSSEL  
OKOZOTT KÁR ÉS A SÉRELEMDÍJ BIZTOSÍTHATÓSÁGÁRA**

A PhD értekezés tézisei

MISKOLC

2022



## Tartalomjegyzék

<b>I. A dolgozat tárgya, az értekezés célkitűzései.....</b>	<b>4</b>
<b>II. Az értekezés felépítése.....</b>	<b>9</b>
<b>III. A kutatás során alkalmazott módszerek és a téma szakirodalmi értékelése.....</b>	<b>12</b>
<b>IV. A kutatás eredményeinek összefoglalása és azok hasznosítása .....</b>	<b>15</b>
<b>V. Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények .....</b>	<b>26</b>

*Az értekezés lezárásának dátuma: 2022. május 3.*

## I. A dolgozat tárgya, az értekezés célkitűzései

Az individuum élete cselekvések összességéből áll, amelyeket egyénileg vagy valamely szervezet keretében végez. Minden cselekvés szükségszerű velejárója, tulajdonképpen annak tartalmát képezi, a cselekvés következményeiért való felelősség. E következményekért való felelősség felmerülésének lehetősége az egyént terhelő kockázatként jelentkezik. A gazdasági élet szereplőit terhelő kockázatok jellege és mértéke számos tényező függvényében változik, befolyásolja azt az általuk végzett tevékenység jellege, a kockázatvállalási attitűdjük, de jelentős mértékben befolyásolja a jogi környezet változása is.

Az új Ptk. 2014. március 15. napján történő hatálybalépésével a magyar polgári jog számos területén jelentős változás következett be. Ilyen területnek minősül a polgári jogi felelősség is. Az új Ptk.-ban a régi Ptk.-hoz képest a polgári jogi felelősséget érintő egyik legfontosabb és leghangsúlyosabb változásnak a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség (kontraktuális felelősség) és a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség (deliktuális felelősség) különválasztása tekinthető.<sup>1</sup> Ennek eredményeképpen a kontraktuális felelősség önálló szabályozást kapott, amely, ha nem is teljes mértékben,<sup>2</sup> de elkülönül a deliktuális szabályoktól.<sup>3</sup> A kontraktuális és deliktuális felelősség szétválasztásának<sup>4</sup> egyik legfontosabb indoka, hogy – különösen a külföldi megoldások eredményeinek figyelembevételével,<sup>5</sup> valamint az ENSZ által elfogadott Bécsi Vételi Egyezményben<sup>6</sup> foglaltak szem előtt tartásával – a jogalkotó a szerződéses jogviszonyokban a kockázatok jobb elosztását kívánja

---

<sup>1</sup> Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a polgári jogi felelősség szélesebb körű, mint a kártérítési felelősség. A kontraktuális felelősség általában, a szerződésszegéssel okozott hátrányokért való felelősséget jelenti, átfogja annak valamennyi jogkövetkezményét. Ennek csak egy részét képezi a kártérítési felelősség. A dolgozat itt a kontraktuális felelősség alatt a szerződésszegéssel, vagy szerződésen kívül okozott károkért való felelősséget érti. Lásd még a témához BARTA Judit: A szerződésszegéssel okozott kárért fennálló felelősség. In: Barzó–Papp (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 415–420.

<sup>2</sup> A deliktuális szabályok mögöttes alkalmazása tekintetében lásd részletesebben: MISKOLCZI BODNÁR Péter: A kártérítési felelősség egyes közös szabályainak mögöttes szabályként való alkalmazhatósága. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/6. szám, 241–250.

<sup>3</sup> MISKOLCZI BODNÁR Péter: A jogi felelősség és a polgári jogi felelősség alapkérdései, a Ptk. kártérítési szabályainak rendszere, a deliktuális és a kontraktuális felelősség szétválása. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 28.

<sup>4</sup> A régi Ptk. felelősségi szabályainak vizsgálata nem célja a doktori értekezésnek. E helyütt azonban megjegyezzük, hogy a régi Ptk. égisze alatt a szerződésen kívüli és a szerződéses kártérítési felelősség azonos megítélés alá esett. Annak ellenére, hogy a régi Ptk. tartalmazott e két felelősségi formára különálló szabályozást, a 318.§ megteremtett közöttük a kapcsolatot azzal, hogy a szerződésszegésért való felelősségre a deliktuális felelősségre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni.

<sup>5</sup> A kontraktuális és a deliktuális felelősség kapcsolata tekintetében a német és a francia jogban kialakult álláspontokról lásd: SZALMA József: Felelősség a szerződésszegésért. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXIII., 2015, 335–353.

<sup>6</sup> Az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye, amelyet a magyar jogalkotó az 1987. évi 20. törvényerejű rendelettel hirdetett ki.

megteremteni.<sup>7</sup> Ennek alapját az a koncepció képezi, hogy eltérően kell megítélni e két felelősséget mivel a kontraktuális felelősség esetén a károkozást megelőzően már van egy szerződéses jogviszony a felek között, amely tartalmazza a felek jogait és kötelezettségeit. A károkozó magatartás az e szerződésben foglalt kötelezettség megszegését jelenti. Ezzel szemben a deliktuális felelősség esetén a károkozást megelőzően a kárkötelem alanyai között „csak” abszolút szerkezetű jogviszony létezik (t.i. a károkozástól való általános tartózkodási kötelezettségből eredően – *neminem laedere*),<sup>8</sup> s a kárkötelem a károkozó magatartás eredményeként jön létre.<sup>9</sup>

A kontraktuális felelősség tekintetében érvényesülő új szabályok közül a doktori értekezés témája szempontjából a következőket szükséges kiemelni:

- a) A Ptk. 6:142. § a szerződésszegésért való felelősség alóli kimentés szigorú feltételeit állapítja meg. A szerződésszegő fél akkor mentesül a felelősség alól, ha három konjunktív feltétel fennállását bizonyítja, így azt, hogy (i) a károkozó körülmény az ellenőrzési körén kívül merült fel, (ii) a szerződéskötés idején nem volt előre látható, valamint (iii) nem volt elvárható, hogy a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményt elkerülje, vagy annak kárkövetkezményeit elhárítsa.<sup>10</sup>
- b) A Ptk. 6:145. § az ún. *non-cumul* elvet fogalmazza meg, amely alapján, ha egy káresemény egyszerre megítélhető kontraktuális és deliktuális alapon is, úgy a jogosult csak a kontraktuális felelősség szabályai szerint érvényesítheti igényét.<sup>11</sup>
- c) Végül rendkívül fontos változásnak tekintjük a kártérítési kötelezettség terjedelme tekintetében meghatározott – alapvetően a bírói gyakorlat által kimunkált<sup>12</sup> – előreláthatósági klauzulát, amely szerint „*a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges*

---

<sup>7</sup> MISKOLCZI BODNÁR [2018]: i.m. 40.

<sup>8</sup> A károkozás általános tilalmának elemzése kapcsán lásd: TÓKEY Balázs: A károkozás általános tilalmára vonatkozó szabály jelentéséről. In: Lamm – Sajó (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás*. HVG-Orac, Budapest, 2019, 309–317. A szerző művében azt a kérdés elemzi, hogy valóban előfeltétele-e az abszolút hatályú jogsértés kártérítési felelősség megállapításának (helyesebben: fennállhat-e abszolút jog sérelme nélkül a kártérítési felelősség).

<sup>9</sup> VÉKÁS Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/5. szám, 235.

<sup>10</sup> FAZAKAS Zoltán: A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 177–178.

<sup>11</sup> SÁRKÖZY Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. *Magyar jog*, 2013/9. szám, 539.; LESZKOVEN László: Gondolatok a felelősségtan köréből. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXV., 2017, 342.; PUSZTAHELYI Réka: Igényhalmazatok a szerződésszegési jogkövetkezmények rendszerében, különös tekintettel a Ptk. 6:145. §-ára. *Pro Futuro*, 2016/2. szám, 64.

<sup>12</sup> FAZAKAS [2018]: i.m. 174.

*következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.*<sup>13</sup> Ez alapján a jogosult vagyónában keletkezett – a szolgáltatás tárgyát érintő károkon felüli – károkat csak akkor köteles megtéríteni, ha azt előre látta.

Mindhárom változás részletes kifejtésére és a doktori értekezés témájának tükrében történő vizsgálatára a dolgozat IV. fejezetében kerül sor.

Az értekezés témáját tekintve további fontos változásnak tekinthető a személyiségi jogi jogsértések szubjektív szankciójaként megjelenő – a nem vagyoni kártérítés jogintézményét felváltó –, a Ptk. 2:52. §-ban rögzített sérelemdíj jogintézménye.<sup>14</sup> A sérelemdíj szintén az egyént terhelő felelősség egyik jogkövetkezményeként merülhet fel abban az esetben, ha a jogsértő magatartás személyiségi jogot sért.

Az értekezés célja, hogy bemutassa az egyént terhelő felelősség, mint kockázat kezelésének egyik lehetséges módját, nevezetesen a felelősségbiztosítási szerződésen alapuló kockázatkezelésre vonatkozó a magyar jogban érvényesülő szabályokat és annak gyakorlati jogi kérdéseit. A felelősségbiztosítási szerződés szabályai a polgári jogi kárfelelősségre vonatkozó rendelkezésektől – bár jogintézményi és szabályozási szinten jól elkülöníthetőek – a felelősségbiztosítás működési mechanizmusa miatt elválaszthatatlan. Lábady Tamás a felelősségbiztosítás jogintézményének fejlődésével összefüggésben is megállapítja, hogy azt a polgári jogi felelősség szabályainak fejlődése határozta meg, úgy fogalmaz, hogy [a felelősségbiztosítás] *„mindig is magán hordta a polgári jogi felelősség koloncát, amely kényszerpályán tartja és tartotta.*”<sup>15</sup> Novotni szerint a felelősségbiztosítás létezésének alapja a polgári jogi kártérítési felelősség, a nélkül nem létezhet.<sup>16</sup> A biztosítás, különösen a felelősségbiztosítás a modern felelősségi rendszerek kísérője, a szabadon elérhető felelősségbiztosítás nélkül nem, legalábbis nehezen működhetne a jogrendszer.<sup>17</sup> Ez többek között azt is jelenti, hogy nemcsak a felelősségre vonatkozó szabályok változása volt hatással a biztosításra, hanem a biztosítási jog, különösen a felelősségbiztosítás intézményének fejlődése is jelentősen befolyásolta a felelősségi szabályok alakulását.<sup>18</sup>

---

<sup>13</sup> Vö.: Ptk. 6:143. § (2) bekezdés.

<sup>14</sup> LÁBADY Tamás: A deliktualis felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közöny*, 2014/4. szám, 172.

<sup>15</sup> LÁBADY Tamás: *Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből*. Szikra Nyomda, Pécs, 1989, 11.

<sup>16</sup> NOVOTNI Zoltán: *A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban*. Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1981, 34.

<sup>17</sup> CANE, Peter: *Responsibility in Law and Morality*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2002, 226.

<sup>18</sup> CANE: i.m. 242.

A szerződésszegés szabályainak új alapokra helyezésével megnövekedett a gazdasági élet szereplőit terhelő kockázatok súlya, amely miatt egyre nagyobb igény merül fel a felelősségbiztosítási szerződés keretében történő kockázatmegosztásra. A szabályozási koncepció változása azonban számos problémát vet fel a kontraktuális felelősség biztosítási fedezetbe vonásával összefüggésben, amelyre a jogalkotó külön normákban nem reagál.<sup>19</sup>

A doktori értekezés tárgya annak vizsgálata, hogy milyen hatással van a deliktuális és kontraktuális felelősség különválasztása, illetve ez utóbbi tekintetében érvényesülő szabályok a szerződésszegés, mint kockázat biztosíthatóságára, kiemelten a felelősségbiztosítási szerződés fedezetébe vonására. Ennek keretében elsősorban az alábbi kérdésekre keressük a választ:

*1. A felelősségbiztosítás fedezetébe vonható-e a szerződésszegésből fakadó kár megtérítése, akár részben vagy egészben, illetve a szerződésszegés egyéb jogkövetkezményei?*

A kérdés körében megvizsgáljuk a szerződésszegés jogkövetkezményeit, amelyek közül a legrészletesebben a kártérítés és a sérelemdíj jogintézményére térünk ki, amelynek keretében arra a kérdésekre keressük a választ, hogy

(i) van-e (jogi) akadálya a szerződésszegés jogkövetkezményeként megállapított kártérítési kötelezettség felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának?

(ii) vajon a felelősségbiztosítás fedezetébe vonható-e valamennyi a szerződésszegés esetén potenciálisan felmerülő kár, így az ún. „tapadó kár” és a „következményi kár” is?

(iii) van-e arra gyakorlat, hogy a biztosítók fedezetbe vonnak egyéb, akár kárként is érvényesíthető szerződésszegési jogkövetkezményeket, esetleg költségeket?

*2. A felelősségbiztosítási fedezetbe vonható-e valamennyi szerződésszegő magatartásból eredő kár és az ezzel összefüggő személyiségi jogsértés miatt igényelhető sérelemdíj?*

Ennek során elsődlegesen az alábbi kérdésekre keressük a választ:

(i) milyen a Ptk.-ban nevesített magatartások vezetnek szerződésszegésre, van-e ezeknek kártérítési jogkövetkezménye, biztosítási fedezetbe vonhatóak-e ezek?

(ii) van-e akadálya vagy korlátja a sérelemdíj, mint a szerződésszegő magatartással tanúsított személyiségi jogsértés jogkövetkezményének a felelősségbiztosítás fedezetébe vonásának?

---

<sup>19</sup> Mindezt annak ellenére, hogy a szerződésszegésből eredő kárfelelősség eltérő megítélésére vonatkozó javaslatot Lábady Tamás a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság a kártérítési és felelősségi jog és a biztosítási jog reformjának koncepciójában megfogalmazott. Vö.: LÁBADY Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben: vitaindító tézisek. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/4–5 szám, 53.

A sérelemdíj felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának elkülönült vizsgálata különösen azért fontos, mert az új Ptk. a személyiségi jogokat érő sérelmeket kiszakította a kár fogalmi köréből és azok önálló szankciójaként – az elszenvedett sérelmek kompenzációjaként és magánjogi büntetéseként – határozza meg a sérelemdíjat. A felelősségbiztosítás fedezeti körébe is – bár utólagos korrekcióval – bekerült a sérelemdíj, amely miatt felmerül annak a kérdése, hogy vajon bővült-e/módosult-e a felelősségbiztosítás funkciója.



## II. Az értekezés felépítése

A doktori értekezés hét fejezetből áll, amelyek közül – az értekezés jelen fejezetben tett bevezető megállapításai és az összegző, az értekezés konzekvenciáit tartalmazó utolsó fejezetén kívül – az alábbi öt fő fejezetet különíthetjük el.

(i) Az értekezés második fejezete a felelősségbiztosítás jogintézményének történeti fejlődésével kapcsolatos megállapításokat tartalmazza. Ennek során két irányban végzünk vizsgálatot. Egyrészt megvizsgáljuk a felelősségbiztosítás fejlődésének nemzetközi kérdéseit, ennek keretében azt, hogy a régmúlt időkben milyen a felelősségbiztosítás előképeinek tekinthető, legalábbis annak jegyeit hordozó kockázatkezelési módszereket alkalmaztak az egyént érő kockázatok terhének enyhítésére. A történeti kitekintés során a kiindulópontot a görög alapokon nyugvó, de a római jogból ismeretes „faenus nauticum” jogintézményének vizsgálata képezi. Ezt követően a jogintézmény középkori fejlődését vesszük górcső alá, s ennek rövid kifejtésével vezetjük fel a fejezet második nagyobb részét, a felelősségbiztosítás magyar szabályainak fejlődését bemutató alfejezetet. A felelősségbiztosítás magyar jogban való fejlődése keretében a Kt. és az Mtj., valamint az első magánjogi kódex, a régi Ptk. rendelkezéseit vizsgáljuk meg a szükséges mértékben, többek között arra keresve a választ, hogy mely magánjogi felelősségi jogkövetkezmények fedezetére születtek az első felelősségbiztosítási intézmények, hogyan, milyen irányban bővült ez, megjelent-e és mikor a kontraktuális kárfelelősség kockázatának kezelése?

(ii) A harmadik fejezet tárgya a felelősségbiztosítási szerződés jogintézményének bemutatása, amelynek keretében nem kizárólag az új Ptk.-ban található rendelkezéseket mutatjuk be, hanem a jogintézmény fogalmát, alanyait és tartalmát is elemezzük, megvizsgáljuk a jogrendszerben elfoglalt helyét, ennek keretében más jogintézményekkel is összehasonlítva, ily módon is kidomborítva annak egyedi karakterjegyeit és elkülönült, önálló jogintézményi természetét. Mindemellett az értekezés e fejezete foglalkozik a felelősségbiztosítás céljával, feladatával, funkcióival, működési mechanizmusával és legfontosabb jellemzőivel. A fejezet végén felvázolásra kerülnek a felelősségbiztosítás fedezetbe vonható kockázatok, s e körben kap hangsúlyt a biztosíthatóság kritériumainak vizsgálata, amely az értekezés IV. és V. fejezetében foglaltak alapját képezik.

(iii) A doktori értekezés egyik hangsúlyos fejezetét a szerződésszegés biztosíthatóságát tárgyaló IV. fejezet képezi. Ennek keretében bemutatjuk a szerződésszegés jogintézményét, a Ptk.-ban szabályozott tipikus szerződésszegő magatartásokat, valamint azok jogkövetkezményeinek biztosíthatóságát. A fejezet vezérfonalát annak vizsgálata képezi, hogy vajon biztosítható-e a kártérítési felelősség, mint a szerződésszegés egyik jogkövetkezménye, valamint nyújtható-e fedezet a teljes kárra.

A kutatás teljessége érdekében célunk, hogy a dolgozat keretében, különösen e fejezetben felvetett kérdéseket, problémákat gyakorlati szempontból is alátámasszuk. Ehhez a Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) által közzétett 2021. évi évkönyvben (amely a 2020. év biztosítási piacának alakulását foglalja össze) foglaltak szerint a 2020. évben a biztosítási piacot meghatározó öt olyan biztosító (Allianz Hungária Biztosító Zrt., Generali Biztosító Zrt., Aegon Magyarország Általános Biztosító Zrt., Union Vienna Biztosító Zrt.) által online módon közzétett általános biztosítási feltételeket vizsgálunk meg, amelyek a biztosítási piacon kínálnak valamilyen felelősségbiztosítási terméket.

Az értekezés negyedik fejezetének végén – a fejezet előző részeiben felvetett problémák tükrében – két olyan felelősségbiztosítási szerződést elemzünk, amelyek fedezetébe a szerződés tárgyát képező jogviszonyokban felmerülő kontraktuális felelősség kockázatát vonják. Vizsgálatunk tárgyává a vezető tisztségviselő felelőssége tekintetében a biztosítási piacon értékesített és online úton elérhető – önkéntesen igénybe vehető – általános felelősségbiztosítási szerződési feltételeket elemezzük. A másik vizsgált biztosítási feltétel a tervezők- és kivitelező részére kötelezően megkötendő felelősségbiztosítás szerződés.

(iv) A doktori értekezés további fő fejezetét a sérelemdíj biztosíthatóságának vizsgálata képezi. A fejezet keretében bemutatásra kerül a sérelemdíj jogintézménye, azzal összefüggésben felmerülő problémák, valamint külön hangsúlyt kap a szerződésszegés miatt felmerülő személyiségi jogsértés esetén érvényesíthető sérelemdíj is. A sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonását az értekezés keretében vizsgált általános biztosítási (szerződési) feltételek tükrében gyakorlati szempontból is elemezzük.

(v) Az értekezés utolsó fejezetében nemzetközi kitekintést teszünk, amelyet három irányban végzünk.

A fejezet első alfejezetében megvizsgáljuk az Európai Unió által a biztosítási szerződések jogának egységesítésére tett kísérleteit, ezen belül is kiemelt figyelmet fordítunk a felelősségbiztosítási szerződésre.

E mellett a második és harmadik alfejezetek keretében összehasonlító jogi elemzést végzünk, amelynek keretében megvizsgáljuk a szlovák és a cseh jog felelősségbiztosítás tekintetében megállapított szabályait, valamint e két országban tevékenységet végző biztosítótársaságok által alkalmazott és az interneten elérhető biztosítási feltételeket. A biztosítási feltételek vizsgálata kifejezetten azon rendelkezésekre terjed ki, amelyek problematikus jellegét a magyar biztosítók által alkalmazott feltételek esetén is hangsúlyozunk, kiemelten foglalkozva a tervezői- és kivitelezői felelősségbiztosítással.

A jogirodalomban a felelősségbiztosítás szabályainak külföldi jogokkal történő összehasonlításának alapját általában a common law országai közül az angol jog, míg a kontinentális jog országai közül a német jog képezi. Nincs azonban olyan összehasonlító jogi elemzés a magyar jogirodalomban, amely a szlovák és a cseh jogot vizsgálná. Tekintettel arra, hogy a szerző mindkét nyelvet érti és beszéli, kiváló lehetőséget érez arra, hogy egy tudományos munka, doktori értekezés keretében végezze el a felelősségbiztosítás intézményének összehasonlítását, ezzel pótolva a jogirodalomban e területen fellelhető hiányt.

A doktori értekezésben tett megállapítások konzekvenciáit a megfogalmazott hipotézisekre történő válaszadással az értekezés utolsó részében vonjuk le.

### **III. A kutatás során alkalmazott módszerek és a téma szakirodalmi értékelése**

A dolgozat megírását az alábbi kutatási módszerek segítették. Az értekezésben hangsúlyt kapott a primer jogforrások, azaz a vonatkozó európai uniós és nemzeti jogszabályok – ez utóbbi tekintetében a Ptk. és a Bit. egyes rendelkezéseinek – elemzése, amely mellett feldolgozásra került a releváns hazai és külföldi szakirodalom, valamint a joggyakorlat. A vonatkozó szakirodalom értékelése körében megállapítható, hogy a témához szorosan kapcsolódó friss – az új Ptk.-t követő időkben íródott – szakirodalom száma rendkívül alacsony, sőt elenyésző. A szerződészegés felelősségbiztosítási fedezetbe vonásáról – különösen a deliktuális és kontraktuális felelősség biztosítási szempontból történő elhatárolásáról – a korábbi Ptk. égisze alatt is korlátozott számú szakirodalom jelent meg. Egyes szerzők gondolatmenete, pl. Lábady Tamás, Novotni Zoltán és Miskolczi Bodnár Péter segítette a szerzőt a kitűzött téma feldolgozásában. Ugyanakkor gazdag szakirodalma van a polgári jogi felelősségnek, valamint számos könyv, monográfia és tanulmány jelent meg a szerződészegés, különösen a szerződészegés jogkövetkezményei, ezen belül is a kártérítési felelősség témában, továbbá a sérelemdíjra vonatkozó szakirodalom is széles skálán mozog. A biztosítási jog, s ezen belül is a felelősségbiztosítási jog is bővelkedik szakirodalmi forrásokban. A XX. század hajnalán a felelősségbiztosítás elméleti alapjait meghatározó szerzőként Túry Sándor Kornélt emelnénk ki, akinek mélyenszántó gondolatai segítették a szerzőt a felelősségbiztosítási eszme megismerésében és abban való eligazodásban. Az újabb szakirodalmak közül Zavodnyik József, Asztalos László, Popper Klára, Bárd Károly és Takáts Péter művei emelhetők ki, akik a XX. század utolsó negyedében végeztek a biztosítási szerződések jogát érintően a gyakorlat és az elmélet szakemberei számára rendkívül hasznos munkát, amelyeknek a jogalkotó által történő figyelembevétele a biztosítási szerződések jogának kodifikációja során megkerülhetetlen volt.

A dolgozatban feldolgozásra kerül a vonatkozó bírósági gyakorlat is, amely tekintetében is az állapítható meg, hogy az értekezés témájához közvetlenül kapcsolódó bírói döntések nem, de külön a biztosítást, illetve a felelősségbiztosítást, valamint külön a szerződészegést érintő döntések már bőven fellelhetők. Ezek szükséges mélységben történő feldolgozására, illetve a kitűzött téma szempontjából történő vizsgálatára törekedtünk.

A dolgozat második fejezete jogtörténeti elemzés alapján készült, amely során egyaránt feldolgozásra került a régi magyar biztosítási szakirodalom, valamint a vonatkozó jogszabályok – különösen a Kt., az 1928-as Mtj. és a régi Ptk. – egyes rendelkezései. A jogtörténeti kutatásunkat rendkívül széles időtartamban végeztük el. Gondolatvezetésünket olyan ókori jogintézmények vizsgálatával kezdtük, amelyekben felfeldezhettek voltak a biztosítás intézményére jellemző közösségi kockázatmegosztás egyes jegyei. Ezt követően a történeti kutatásunkat a felelősségbiztosítás magyar biztosítási piacon való fejlődését vizsgáltuk meg a kezdetektől (Kt.) a régi Ptk.-ig, ezzel lerakva a hatályos jog vizsgálatának alapköveit.

Az értekezés negyedik és ötödik fejezetében a dolgozat központi témájával összefüggő elméleti mélységek feltárásán túl a gyakorlat is elemzésre került azzal, hogy a Magyarországon biztosítási tevékenységet végző biztosítótársaságok honlapján közzétett, nyilvánosan elérhető, a témához kapcsolódó egyes általános felelősségbiztosítási szerződési feltételek vonatkozó rendelkezéseit is górcső alá vettük.

A dolgozat nemzetközi kitekintését tartalmazó VI. fejezete elsősorban a jogösszehasonlító, ezen belül a jogszabályok és a vonatkozó szakirodalmak elemzésén alapuló deskriptív módszeren alapul. Mivel az értekezés nemzetközi kitekintést tartalmazó fejezete három nagy részre tagolható, így e fejezeten belül is külön azonosíthatóak egyes kutatási módszerek. Az első alfejezet az Európai Unió által a biztosítási szerződési jog egységesítésére irányuló törekvését célzó PEICL szabályai, különösen a felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezések kerültek összehasonlításra a magyar Ptk. felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályaival, így tehát a primer jogforrások elemzése – a PEICL hivatalos szövege és a magyar Ptk. rendelkezései – jogösszehasonlító módszer segítségével történt meg. Ennek keretében többek között azt is vizsgáltuk, hogy vajon a Ptk. felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályainak kialakítására hatással volt-e a PEICL, annak megfogalmazása során figyelembe vették-e az egyes rendelkezéseit, s mennyiben korrelálnak a Ptk. és a PEICL egyes rendelkezései. A PEICL egyes rendelkezéseinek elemzéséhez több idegen nyelvű – elsősorban angol nyelvű – szakirodalom nyújtott segítséget, amelyek közül kiemelendő a témát átfogóan feldolgozó BASEDOW, J. – BIRDS, J. – CLARKE, M. – COUSY, H. – HEISS, H. – LOACKER, L. szerzők – akik egyebekben külön-külön is a biztosítási jog nemzetközileg elismert szakértői – tollából született „Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)” című könyv, valamint e szerzők közül is kiemelhető a PEICL-re vonatkozó szakirodalmat jelentősen gazdagító Helmut HEISS professzor munkássága. A PEICL-re vonatkozó magyar nyelvű szakirodalom közül elsősorban UJVÁRINÉ Antal Edit és GÁRDOS

Péter munkásságának eredményeként megszületett tanulmányokban lévő gondolatokból merítettünk.

A VI. fejezet második és harmadik alfejezete – a szlovák és a cseh felelősségbiztosítási jog szabályainak elemzése – alapvetően azonos módszertan alkalmazásával készült. Az értekezés e fejezetében a primer jogforrások elemzésére és a magyar jogforrásokkal való összevetésére, mint jogösszehasonlító módszerre fektettünk hangsúlyt. Mindemellett feldolgozásra került a vonatkozó szlovák és cseh szakirodalom is, amelyek beszerzésére a szerző a vizsgált országok könyvtáraiban végzett kutatást. Az értekezés negyedik és ötödik fejezetében kiemelt, a magyar jog tekintetében azonosított problémák a szlovák és a cseh jog esetén is vizsgálatra kerültek. Ennek során a bírói gyakorlat és a biztosítási gyakorlat is feldolgozásra kerül, ez utóbbi körében a magyar biztosítási jog tekintetében alkalmazott kutatással azonosan, a szlovák és cseh biztosítási piacon tevékenységet végző biztosítók által online módon közzétett általános biztosítási feltételeket vizsgáltuk meg.

A dolgozat kutatási módszereit összefoglalva, a munka egyik célja volt, hogy az eddig rendelkezésre álló szakirodalmi, tételes jogi, joggyakorlati eredményeket alapul véve vizsgálja a felelősségbiztosítás jogintézményét azon szempont mentén, hogy az alkalmas-e és képes-e a magánjog modernkori kihívásait és ezzel együtt a gyakorlatban megjelenő elvárásait (mint pl. sérelemdíj, kontraktuális károk) fedezetbe vonni? A kutatás során figyelemmel voltunk a felelősségbiztosítási szerződést érintő hazai jogalkotási folyamatokra és eredményekre, az elérhető szakmai anyagokra, valamint a bírói gyakorlat eredményeire is. Az értekezés alapját a források szintézise képezi, megvizsgálva, elemezve, rendszerezve azokat, ütköztetve és értékelve a megjelenő egyéni jogi álláspontokat, következtetéseket, majd kialakítva saját következtetéseinket. A kutatás során fontosnak tartottuk, hogy a vizsgált jogintézményt a történeti fejlődés kontextusába is elhelyezzük, azt ne öncélúan tegyük, hanem a téma szempontjából hasznos fejlődési ívet tudjunk felvázolni. Alkalmaztunk interdiszciplináris, jogösszehasonlító, történeti, logikai, nyelvtani és dogmatikai módszereket, végeztünk extrapolálást, teleologikus interpretációt, jogszabáylelemzést, értelmezést, rendszerezést, összevetést és elkülönítést, s végül megfogalmaztuk *de lege lata* és *de lege ferenda* javaslatainkat.

A munka során nem csak a nyomtatott formában elérhető joganyagok feldolgozására, hanem az elektronikus adatbázisok használatára is sor került, valamint végeztünk primer forrásgyűjtést is a biztosítási ÁSZF-ek formájában.

## IV. A kutatás eredményeinek összefoglalása és azok hasznosítása

A felelősségbiztosítás kialakulására és a jogintézmény fejlődésére ösztönző hatással voltak a felelősség kútfőjére vonatkozó normák változásai. E két jogintézmény bár egymástól elhatárolható, mégsem különíthető el teljesen, mivel a felelősségbiztosítás „felbukkanása” után e két jogintézmény egymást „átkarolva” járta és járja be a jogélet rögzös útjait.

A doktori értekezésben felvázolásra került a biztosítás, s különösen a vagyonbiztosítás jogintézményének történeti kialakulása, ennek keretében a kor igényeit kielégítő kockázatkezelési módszerek közül a hajókölcsön és a lex Rhodia de Iactu mercium jogintézményei, amelyek a tenger „szeszélyei” ellen védték a kereskedőket. Az említett jogintézményeket a kockázatmegosztás kezdetleges megoldásainak tekintjük, amelyek a modern kori biztosítások csíráját képezik.

E fejlődéstörténet szálaait kibontva tértünk rá a felelősségbiztosítás jogintézményének fejlődéstörténeti útjára, amelyet az 1875. évi Kereskedelmi Törvénytől az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslaton át a régi Ptk.-ig, helyesebben az új Ptk. megalkotásáig tettünk meg, kitérve az európai közösségi jog és az ahhoz való csatlakozás biztosítási jogra gyakorolt hatásaira is. A fejezet keretében megvizsgáltuk a XIX–XX. század felelősségbiztosításának, akkori elnevezésén szavatossági biztosításának alakulását. Vázoltuk a magánjogi felelősség egyes alakjait, s a biztosítók azokhoz való hozzáállását, a fedezetbe vonás múltbéli lehetőségeit.

A felelősségbiztosítás módozatot az egyes veszélyes üzemek (bánya, vasút) működéséhez kapcsolódó szigorúbb felelősségi szabályok megalkotása hívta életre. A felelősségbiztosítás fejlődési ívében megfigyelhető, hogy az jelentősen igazodott az egyes felelősségi szabályokhoz, ezek formálódása a felelősségbiztosításra is hatással volt (pl. megjelentek új termékek munkáltató felelősségének szigorodása esetén, de ugyanez megfigyelhető az egyes szakmai felelősségi szabályok változása esetén is).

A felelősségbiztosítás fedezetébe vont kockázatok között nagyon sokáig nem jelent meg a szerződésszegésből eredő kár. Ennek legfőbb oka az volt, hogy sem az elmélet, sem a gyakorlat nem tartott biztosíthatónak olyan kockázatokat, amelyeket az egyén önként vállalt, és amelyhez kapcsolódó kár a biztosított vétkes magatartásából származik. Mivel a szerződéses kötelelem „elszegése” ilyenek minősült, ezért kizárt volt e kockázat biztosítási fedezetbe vonása. A szerződéses kötelezettségek vállalása a biztosított döntésének múlik, s mivel azok teljesítésére közvetlen ráhatása van, ezért ezek nem teljesítéséből eredő kockázatot neki kell viselnie.

A felelősségbiztosítás fejlődéstörténetében jelentős mérföldkönek számít az első magánjogi „kódex” (a régi Ptk.), amely már tartalmazta a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat is. A társadalmi körülmények (háború, a szocialista berendezkedés és a biztosítás államosítása) miatt azonban nem volt túl nagy jelentősége a biztosítás intézményének, különösen a felelősségbiztosításnak. A kontraktuális felelősség biztosítási fedezetbe vonásával kapcsolatosan megfogalmazott tradicionális alapon nyugvó gondolatok a régi Ptk. megalkotását követően is nagyon sokáig befolyásolták a szerződésszegés kockázatának biztosítási fedezetbe vonását, annak mellőzését eredményezve. Ennek ellenére a '80-as években már egyértelműen a mellett foglalt állást mind az elmélet, mind a gyakorlat, hogy a szerződésszegésből eredő károk biztosíthatóak, s annak ellenére, hogy a deliktuális felelősség kockázatának átvállalása volt hangsúlyosabb, – különösen a vállalkozások részéről az egyes szakmákkal összefüggésben – igény merült fel e kockázatok fedezetére is, amely ilyen termékek biztosítási piacon való megjelenését is eredményezte.

A rendszerváltozást követően a biztosítási piac fejlődését nemcsak a társadalmi, gazdasági változások befolyásolták, hanem az Európai Közösséghez való csatlakozási szándék, és az ezzel együtt járó jogharmonizációs igény, szükség is.

A dolgozat harmadik fejezetében feldolgoztuk az új Ptk. felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályait. Ennek keretében egyrészt elemeztük a felelősségbiztosítási szerződés fogalmát és azonosítottuk a szerződés alanyait. Másrészt az értekezés e részében vizsgáltuk a felelősségbiztosítás tárgyát, az ún. felelősségi érdeket. Ennek lényege, hogy a biztosított felelőssé válhat egy harmadik személynek okozott károkért. A felelősségből eredő kockázatot abban azonosítottuk, hogy az egyén a cselekményének következményeit köteles viselni, s amennyiben azzal összefüggésben kárt okoz, úgy annak megtérítése őt terheli. A kockázat eredhet szerződésen kívüli cselekményből és szerződésből egyaránt, amelyekkel összefüggésben számos jogkövetkezményért való helytállás felmerülhet. Az egyén szintjén e kockázat terhét nehéz elviselni, s így a biztosítás jogintézményét hívhatják segítségül. A kockázat azonosításán és annak a veszélytől való elhatárolásán túl, a biztosítási fedezetbe vonásának feltételei is górcső alá kerültek, hiszen annak meg kell felelnie a biztosíthatóság feltételeinek. Ezeket szintén vázoltuk, majd az értekezés negyedik fejezetében a szerződésszegés biztosíthatóságának tükrében részleteztük.

Mindemellett e fejezet keretében elhelyeztük a felelősségbiztosítást a magánjog rendszerében, valamint megvizsgáltuk annak a biztosítéki jellegét, s összevetettük számos más „hasznalónak” tekinthető jogintézménnyel, így a kezességgel, a tartozásátvállalással, a



teljesítésátvállalással és a tartozáselvállalással, valamint a harmadik személy részéről történő teljesítéssel és a harmadik személy javára szóló szerződéssel, amellyel a felelősségbiztosítás önálló, egyedi jogintézményi jellegét hangsúlyoztuk. Levontuk továbbá azt a következtetést, hogy a felelősségbiztosítási szerződésnek biztosítéki jellege van.

Ismertettük a felelősségbiztosítás funkcióit, amelyek közül elsődlegesnek a reparatív funkciót tekintjük, de számos olyan jegyet hordoz, amely a preventív és a jogvédelmi funkcióját igazolja. Nem feledkezhetünk meg a felelősségbiztosítás – eredendően is érvényesülő – károsultvédelmi funkciójáról, amely számos Ptk.-beli szabályban és a felelősségbiztosításra vonatkozó egyéb normákban felfedezhető.

A dolgozat központi kérdéseit, s kiinduló téziseinket annak vizsgálata képezte, hogy az új Ptk. felelősséggel összefüggő változásai miképpen hatnak a felelősségbiztosítás intézményére, azok biztosíthatóságára. A régi Ptk. által a szerződésszegések esetére is alkalmazott deliktuális felelősségi rezsimet felváltották a szigorúbb kontraktuális felelősségi szabályok, amelyek legfőbb célja a szerződő felek közötti igazságos és hatékony kockázatosztás.

A kockázatok biztosíthatóságának feltételei tükrében megvizsgáltuk a szerződésszegés kockázatának biztosítási fedezetbe vonását. A biztosíthatóság első feltételeként a kockázatot generáló esemény véletlen jellegét azonosítottuk, amely azt jelenti, hogy annak bekövetkezése nem bizonyos, hanem bizonytalan, s ilyen formában előre nem látható. Ha a biztosítási esemény bekövetkezése bizonyos, előre látható, úgy az a biztosítás fedezetébe nem vonható be. Álláspontunk szerint a biztosíthatóságnak csak az képezi akadályát, ha a szerződésszegéshez vezető körülmény bekövetkezése a szerződéskötés idején bizonyos. Amennyiben tehát a szerződésszegő körülmény ismert, de bekövetkezése nem bizonyos, illetve ha az egyáltalán nem látható előre, úgy az biztosítható, a biztosítási fedezet tárgyát képezheti.

A biztosíthatóság második feltételeként a kockázat beazonosíthatóságát határoztuk meg. Ennek megfelelően a felelősségbiztosítási szerződésben pontosan rögzíteni kell(ene), hogy a felek mely szerződésszegést előidéző magatartást tekintik biztosítási eseménynek. Tekintettel arra, hogy e magatartások köre nagyon széles, illetve szerződésenként eltérő lehet, így rendkívül nehéz a kockázat pontos beazonosítása, ezért a biztosítók a gyakorlatban nem azt határozzák meg, hogy mely szerződésszegő magatartást tekintik biztosítási eseménynek, hanem a kizárások körében azt, hogy mely magatartásokat nem tekintenek annak. A szerződésszegés kockázatát fedezetbe vonó felelősségbiztosítási szerződések jellemzően a szakmai felelősségbiztosítások körében találhatók, amelyekben biztosítási eseményként az adott szakma keretében végzett tevékenységet jelölik meg, s a kizárások segítségével pontosítják azt. Ez

álláspontunk szerint hibás megoldás, mivel nem minden szerződésszegő magatartás vonható a biztosítás fedezetébe.

A biztosíthatóság harmadik feltétele, hogy a kockázat következménye lehatárolható legyen. Ez a kockázat potenciális jogkövetkezményeinek pontos meghatározását jelenti. A szerződésszegésnek számos következménye lehet, amelyek közül, különösen a felelősségbiztosítás fogalmára tekintettel, a kárt és a sérelemdíjat kell kiemelni. A biztosítási fedezetbe vonható szerződésszegéssel felmerülő kár és sérelemdíj pontos meghatározása rendkívül fontos, hiszen a biztosítónak fel kell mérnie az esetleges helytállásának terjedelmét, illetve a biztosított számára is fontos, hogy tudja, mely károkra terjed ki a biztosításának fedezete. Ez azonban nem a kár mértékének pontos meghatározását jelenti, hiszen ennek előre látása lehetetlen, hanem azt, hogy a biztosító mit tekint a kockázattal összefüggésben felmerülő kárnak. Mivel a gazdasági élet kihívásai áttörik a „klasszikus” biztosítási dogmákat, a biztosítók a piaci igényekhez mérten tágítják a fedezet körét, amelyre a Ptk. rugalmas szabályozása lehetőséget biztosít, így tehát nem csak a klasszikus értelemben vett károk kerülhetnek abba bele. Megállapításra került, hogy a gyakorlatban alkalmazott felelősségbiztosítások fedezetébe nem csak, illetve nem kizárólag a polgári jogi értelemben vett kárt vonják be a biztosítók, hanem attól gyakran „elrugaszkodnak” és önállóan határozzák meg a kár „fogalmát” (tartalmát). Lényegében minden pénzben kifejezhető olyan veszteséget kárnak tekinthetnek, amely a biztosítottat a harmadik személy felé fennálló fizetési kötelezettség teljesítése alapján érheti. Erre tekintettel megvizsgáltuk azt is, hogy biztosítási fedezetbe vonhatóak-e a nem tipikusan polgári jogi értelemben vett károk közül pl. a kötbér vagy egy, a biztosítottra büntetés célzattal kiszabott bírság. Megállapításra került, hogy a gyakorlatban találunk példát arra, hogy a biztosítási szerződésben kárnak tekintenek ilyen jellegű pénzügyi veszteséget is, amely tompítja a felelősségbiztosítás célját.

A kár meghatározása tekintetében fontosnak tartottuk annak az elméleti síkon történő vizsgálatát, hogy a biztosítási fedezet kiterjedhet-e a tapadó és következményi károkra, vagy csak ezek egyikére, részére. Állást foglaltunk a mellett, hogy a kár azon mértéke, amely a felek által megkötött szerződésben nyugvó szerződéses érdek kielégítését szolgálja, így nem lehet tárgya a biztosítás fedezetének mivel a felelősségbiztosításnak nem lehet célja a szerződéses kötelezettség biztosított helyett történő teljesítése. Megállapítottuk, hogy a szerződéses érdek kielégítését a tapadó kár szolgálja, így állást foglaltunk a mellett, hogy a biztosítási fedezetbe csupán a következménykárok vonhatók. Megvizsgáltuk, hogy milyen hatása van a kár terjedelmére, s így a biztosítási fedezetre a Ptk. 6:143. § (2) bekezdésében foglalt

előreláthatósági klauzula és ennek tükrében is arra a következtetésre jutottunk, hogy az előrelátható következménykárok nem esnek a biztosítható károk körén kívül.

A biztosíthatóság negyedik feltétele az, hogy a következmény nem lehet „kívánatos” egyik fél számára sem. E feltétel tekintetében megállapítottuk, hogy amennyiben bármely szerződő fél szándéka kiterjed arra, hogy a szerződésszegésének valamely jogkövetkezménye bekövetkezzen, úgy ezen kockázat nem biztosítható.

Vizsgáltuk továbbá azt, hogy hogyan kerül értékelésre a szerződésszegő tudati állapota a szerződésszegés körében, s ennek milyen hatása van a felelősségbiztosítási szerződésre. A szándékosság fogalma tekintetében egyetértettünk a büntetőjogi fogalom alkalmazásával és azt az álláspontot képviseljük, hogy a szerződésszegő magatartás szándékossága a cselekvő olyan tudati állapotát jelenti, amellyel a magatartásának következményeit kívánja (egyenes szándék) vagy abba belenyugodott (eshetőleges szándék), tehát egyetértünk a büntetőjogi fogalom alapulvételének szükségességével. A súlyos gondatlanság – véleményünk szerint – a tudat olyan állapotát jelenti, amelyben a cselekvő tudja, hogy a szerződésre ható cselekvése nem szerződésszerű, de közömbösséget mutat azzal összefüggésben, hogy keletkezik-e kár vagy sem, de annak bekövetkezését semmiképpen nem kívánta. Nem minősül súlyosan gondatlannak az olyan magatartás, amelyből pusztán óvatlanságból, figyelmetlenségből keletkezik kár. A biztosítási gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételek vizsgálata során megállapítottuk, hogy amennyiben azok a szándékosság fogalmát meghatározzák, úgy a büntetőjogi fogalmat veszik alapul, míg a súlyos gondatlanság fogalmát nem határozzák meg, de jellemző, hogy nem taxatív jelleggel néhány olyan magatartást felsorolnak a szerződésben, amelyet súlyosan gondatlannak tekintenek.

Ezt követően felvázoltuk a Ptk.-ban nevesített szerződésszegő magatartásokat, s azok jogkövetkezményeként megállapítható kártérítés természetét és megvizsgáltuk azok biztosítási fedezetbe vonhatóságát.

Megállapítottuk, hogy nem látjuk biztosíthatónak az együttműködési kötelezettség megsértése miatt fennálló kártérítési felelősséget, mivel nehezen tartjuk elképzelhetőnek az együttműködési kötelezettség olyan megszegését, amely nem minősül legalább súlyos gondatlanságnak. Elméleti lehetősége van annak, hogy az együttműködési kötelezettség megszegésére irányuló magatartás tekintetében a magatartást tanúsító személy tudatában enyhe fokú gondatlanság álljon fenn, gyakorlati szempontból mégsem nem látjuk kivitelezhetőnek az így keletkezett kár biztosítási fedezetbe vonását.

Bár nem minősül szerződésszegő magatartásnak, megvizsgáltuk azt is, hogy az érvénytelen szerződés miatt keletkező kár biztosítási fedezetbe vonható-e, amely kérdés tekintetében egyértelműen „nemlegesen” álláspontot alakítottunk ki.

Vizsgáltuk a késedelem miatt felmerülő károk biztosíthatóságát is. E körben megállapítottuk, hogy általános jelleggel nem zárkozhatunk el a késedelemből eredő kár biztosítási fedezetbe vonásától, hanem bizonyos, jól körülhatárolt esetekben, a késedelem okának és körülményeinek figyelembevételével egyes kártételek biztosíthatóak. Elkülönítettük a pénztartozás teljesítésére és a dologszolgáltatásra vonatkozó szerződéseket és megállapítottuk, hogy előbbi esetén a tapadó kár nem, míg a következményi károk biztosíthatóak, utóbbi esetén pedig – tekintettel az elmélet azon álláspontjára, hogy a dologszolgáltatás teljesítésének késedelme miatt előterjesztett kár esetén a kár megfizetése nem a teljesítési érdek kielégítésére szolgál – a biztosíthatóság mellett foglaltunk állást.

Az egyik leggyakoribb szerződésszegő magatartás a hibás teljesítés, amellyel összefüggésben is felmerülhet kártérítési felelősség. A hibás teljesítésből eredő kár biztosítási fedezetbe vonása kapcsán megállapítottuk, hogy a tapadó kár nem, míg a következményi károk biztosíthatóak.

Vizsgáltuk a lehetlenné válással összefüggésben felmerülő károk biztosíthatóságát is. E tekintetben is megállapítottuk, hogy a tapadó kár nem, míg a következményi kár biztosítható. Bár nem a biztosíthatóságot, hanem a biztosító helytállását befolyásoló tényező, de hangsúlyoztuk, hogy nagyon fontos vizsgálni a lehetlenné válást előidéző magatartás esetén a biztosított tudati állapotát.

Megemlítettük továbbá azt is, hogy a teljesítés megtagadása és a jognyilatkozat megtagadása, mint szerződésszegő magatartásokat, illetve az ebből eredő károkat nem tartjuk biztosíthatónak.

A felelősségbiztosítással kapcsolatosan megfogalmazott elméleti téziseket a gyakorlat tükrében is megvilágítottuk, ennek keretében megvizsgáltunk két felelősségbiztosítási szerződést, a vezető tisztségviselők felelősségbiztosítását és a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítást. Mindkét biztosítási termék tekintetében felvetettünk számos gyakorlati problémát. A vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása kapcsán megállapítottuk, hogy bár a biztosítók a szerződésszegésből eredő károk kockázatát fedezetbe vonják, de kihasználnak minden, a biztosítási szabályozása és a szerződési szabadság által adott lehetőséget annak erős korlátozására. A biztosítási fedezet korlátozása a kötelező tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás esetén is megfigyelhető, mindamelllett, hogy a biztosítási kötelezettséget

előíró jogszabály nem feltétlenül „reagál” minden esetben helyesen a tervezői és kivitelezői kárfelelősség egyes gyakorlati kérdéseire.

Láthatóan kevés olyan szerződés van, amelynek megszegéséből eredő károk fedezetére találunk biztosítási terméket, a szerződésszegésből eredő károk és kapcsolódó egyéb jogkövetkezmények kockázatára nyújtott felelősségbiztosítási fedezet pedig igencsak részleges.

A dolgozat ötödik fejezetében megvizsgáltuk a Ptk. által bevezetett a személyiségi jogsértések miatt megállapítható szubjektív jellegű szankció, a sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának kérdését. A sérelemdíj funkcióinak tükrében elemeztük azt a kérdést, hogy van-e akadálya a szerződésszegés miatt előterjeszhető sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának a sérelemdíj funkcióinak, különösen a kompenzáció, reparáció és büntető funkciók tükrében. Megállapítottuk, hogy bár a sérelemdíj elsődleges funkciója a sérelmet szenvedett fél kompenzálása, ezért a biztosíthatóságnak nem látjuk akadályát. Kiegészítjük e gondolatot azonban azzal, hogy sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem látjuk a lehetőségét annak, hogy a megállapított sérelemdíjban mennyiben érvényesül a kompenzációs és mennyiben a büntető funkció, így éles vonal e kettő között nem húzható, legalábbis nem állapítható meg egyértelműen egyik vagy másik primátusa.

A felelősségbiztosítási szerződés fogalmának, valamint a Ptk.-ban található további felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezések hiányosságaként vetettük fel azt, hogy a jogalkotó nem volt tekintettel arra, hogy a sérelemdíj esetén nem károsultról, hanem sérelmet szenvedett félről beszélünk, így ez elméleti szempontból „zavart kelthet”. Ennek kiküszöbölése érdekében javasolt egy olyan rendelkezés megfogalmazása a felelősségbiztosítási szerződés szabályozása körében, amely szerint a károsult alatt a jelen fejezet alkalmazása körében a személyiségi jogában sértett személyt is érteni kell.

A sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának gyakorlati kérdéseit is megvizsgáltuk és megállapítottuk, hogy a biztosítási feltételek a sérelemdíj tekintetében jelentős korlátozásokat tartalmaznak. E korlátozások valamennyi esetben a sérelemdíjra okot adó megsértett személyiségi jogra vonatkoznak, nevezetesen arra, hogy jellemzően kizárólag azok az igények tartoznak a biztosítási fedezetbe, amelyek az élethez-, testi épséghez-, illetve egészséghez való jog, mint személyiségi jog megsértéséből erednek. Mindemellett megállapítható az is, hogy a biztosítótól sérelemdíjra jogosult személyek kategóriája több esetben szűkítve van, mivel leginkább csak a biztosítottal szerződésben álló károsult személyének sérelemdíj iránti igényét fedezi a biztosítás, s az nem terjed ki pl. a hozzátartozók igényére a károsult halálának esetén.

Mindezt ki kell egészíteni azzal, hogy a biztosítási szerződésben alkalmazott korlátozások, úgy, mint az önrész vagy a limitösszeg további korlátját jelenthetik a biztosító által kifizetett sérelemdíj összegének.

A dolgozat utolsó, nemzetközi kitekintést tartalmazó részében első körben megvizsgáltuk a biztosítási szerződési jog egységesítésére irányuló európai törekvéseket, amelynek eredményeként 2009-ben elfogadták „Az Európai biztosítási szerződési jog alapelvei” (PEICL) elnevezésű dokumentumot, amely a felek által a biztosítási szerződésükre alkalmazandó jogként választható, tehát nem kötelező erejű közösségi jogi aktus. A PEICL a felelősségbiztosítási szerződés tekintetében is tartalmaz szabályokat, amelyeket összevetettünk a Ptk.-ban található egyes normákkal. Alapvetően azonban megállapítható, hogy a felelősségbiztosításra vonatkozó normák európai szintű egységesítésére aligha van lehetőség, tekintettel a nemzeti kárfelelősségi rendszerek heterogenitására.

A nemzetközi kitekintés keretében megvizsgáltuk a Szlovák Köztársaságban és a Cseh Köztársaságban érvényesülő felelősségbiztosítási szabályokat, amelyeket összevetettünk az új Ptk.-val. E három jog összevetése során megállapítottuk, hogy számos különbség fedezhető fel az alkalmazott megoldások között.

A szlovák jog tekintetében megállapítható, hogy a felelősségbiztosítási szerződés szabályozását tekintve nem fedezhető fel nagy különbség a magyar jogi szabályozáshoz képest. Egyes részletszabályok mutatnak eltéréseket, amelyek közül kiemelendő a biztosított tudati állapotának (szándékosság és gondatlanság) értékelése körében, hogy a szlovák biztosítási jogi szabályozás – a magyar joggal ellentétben – a súlyos gondatlanságot nem, míg a szándékosságot enyhébben értékeli. E kérdéskör enyhébb értékelését abban látjuk, hogy a magyar jog a szándékos és súlyosan gondatlan magatartáshoz a mentesülés jogkövetkezményét fűzi, míg a szlovák jog „csupán” regressz igényt biztosít a biztosító részére. A károsultvédelmi szempontok miatt megfontolandónak tartjuk azt, hogy a magyar jogalkotó a régi magyar Ptk.-hoz hasonlóan – akár csak a fogyasztóval kötött biztosítási szerződés esetére is – módosítsa a mentesülés szabályát azzal, hogy a károkozó helyett a szándékos és súlyosan gondatlan magatartás esetén is térítse meg a károsult kárát, majd azt teljesen egészében érvényesíthesse a biztosítottal szemben. A biztosító egyébként a szerződésben vállalhatja, hogy pl. a biztosított súlyos gondatlansága esetén is teljesít.

A károsult védelmét előtérbe helyező rendelkezés körében kiemeljük, hogy a szlovák jogban több olyan a kötelező felelősségbiztosítási körbe tartozó termék is találunk, amelyek esetén a

jogalkotó felhatalmazza a károsultat arra, hogy igényét közvetlenül a biztosítóval szemben is érvényesítse.

A felelősségbiztosítási fedezet tartalmát tekintve jelentős eltérések tapasztalhatók a két ország szabályozása között, amelyek a szlovák és a magyar polgári jogi kárfelelősségi rendszerek különbségeiből erednek. A szlovák biztosítási gyakorlatban eltérően jelennek meg a szerződésszegéssel okozott károk fedezetbe vonása, mivel a polgári jogi kárfelelősségre jelentősen eltérő szabályok vonatkoznak.

A tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás, mint szakmai, kontraktuális alapú kárfelelősség kockázatának biztosítására szolgáló biztosítási termék esetén jelentős különbségeket fedezhetünk fel a magyar előíráshoz képest. Ezek közül kiemelendő az, hogy a szlovák előírás alapján valamennyi tervezőnek és kivitelezőnek a tevékenysége teljes ideje alatt kötelezően rendelkeznie kell felelősségbiztosítással, amely – a gyakorlatban alkalmazott szerződések vizsgálata alapján – sokkal magasabb biztosítási összegre terjed ki, mint a magyar jogszabály szerinti fedezet, így a szlovák előírásokat a magyar előíráshoz képest a károsultak szempontjából sokkal előnyösebbnek ítéljük meg.

A cseh jog felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó rendelkezések vizsgálata és magyar joggal való összehasonlítása során megállapítottuk, hogy koncepcionális szintű eltérések nem fedezhetőek fel a két jogrendszerben. Érdekes elméleti különbségként azonosítottuk a két ország szabályozása között a biztosítási esemény bekövetkezésére előírt bejelentési kötelezettségre vonatkozó szabály keretében a bejelentési kötelezettség megfogalmazásában. A cseh jog szerint ugyanis a károkozó cselekményt és nem a biztosítási eseményt kell bejelenteni, amellyel a jogszabály azt hangsúlyozza, hogy a biztosított (helyesebben a bejelentő személy) nem feltétlenül tudja azt, hogy a szerződésben meghatározott biztosítási esemény következett-e be vagy sem, hiszen ennek a kérdésnek a megítélése elsősorban a biztosító feladata. További különbség, hogy a bejelentési kötelezettség teljesítésére nyitva álló határidőt a cseh jog absztrakt módon határozza meg a magyar joghoz képest azzal, hogy késedelem nélkül köteles annak eleget tenni. E szabály mögöttes indoka, hogy a biztosítónak a lehető hamarabb meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a káresemény körülményeit kivizsgálhassa. A bejelentés körében még egy jelentős különbség hangsúlyozandó, amely a CsPtk. újdonsága, hogy azt bárki bejelentheti a biztosító részére, akinek a biztosító teljesítéséhez jogos érdeke fűződik.

A biztosító megtérítési igényére vonatkozó szabályoknál is találunk eltérést arra az esetre, ha a biztosított magatartása miatt következett be a biztosítási esemény, s a biztosított alkohol, illetve egyéb függőséget okozó szer hatása alatt volt. A magyar jogban főszabály szerint ez az eset a biztosító mentesülését eredményezné, míg a cseh jog szerint – mint a károsult védelmét

előtérbe helyező szabály – ez esetben is köteles a biztosító helyállni azzal, hogy megtérítési igényrel léphet fel a károkozó biztosítóval szemben. A szlovák jog ugyanilyen szabálya tekintetében megfogalmazott jogalkotási javaslattal e helyütt is élünk.

A cseh tervezői és kivitelezői kötelező felelősségbiztosítás vizsgálata során megállapítottuk, hogy a gyakorlatban nagyon alacsony biztosítási összegre kötik meg a szerződést, amelynek oka, hogy a vonatkozó jogszabály nem állapít meg minimum fedezetre vonatkozó előírást. Erre tekintettel az ilyen biztosítási szerződés nem nyújt valós védelmet sem a biztosított, sem pedig a potenciális károsultak részére, így álláspontunk szerint a felelősségbiztosítás nem tudja megfelelően betölteni a szerepét. A biztosítási szerződésekben alkalmazott korlátozások alapvetően megfelelnek az „általános gyakorlatnak”, a magyar joghoz képest kirívó különbségként az eljárási költségek mértéke tekintetében alkalmazott korlátozás említhető. A magyar és a szlovák joghoz képest pedig a cseh gyakorlat javára pozitív eltérésként értékelhető, hogy rendkívül alacsony önrészre vonatkozó rendelkezést találhatunk a biztosítási szerződésben. További kiemelés érdemlő rendelkezésnek tekintjük a tevékenység végzését követően alkalmazható, igényelhető ún. „hatályban tartó rendelkezést”, amellyel a biztosítási szerződés hatálya – a kockázatviselés – fenntartható a tevékenység végzésével összefüggésben előterjeszhető kárigények elévülési idejéig.

A szlovák és a cseh felelősségbiztosításra vonatkozó jogszabályi rendelkezések, valamint a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosításra vonatkozó gyakorlati megoldások figyelembevételével az alábbi *de lege ferenda* javaslatokat fogalmazzuk meg a magyar jogalkotó részére a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás tekintetében.

Megfontolandónak tartjuk azt, hogy – tekintettel a tevékenység jellegére, az okozható károk mértékére és arra, hogy azok milyen súlyos következményeket okozhatnak a károsultak társadalmi körülményeiben, életében – a magyar jogalkotó is kiterjessze a tervezők és kivitelezők kötelező felelősségbiztosítását a tevékenység végzésének teljes időtartamára, a tevékenység végzésének feltételeként.

A károsultvédelmi szempontok érvényre juttatása érdekében javasolt továbbá általános jelleggel – de legalább a fogyasztóval kötött szerződések esetén – annak az előírása is, hogy a károsultak közvetlenül a biztosítóval szemben fordulhassanak a kárigényük gyorsabb és hatékonyabb kielégítése érdekében. Ehhez a jogalkotó kötelező jelleggel előírhatja a biztosítási fedezetre vonatkozó információk – ideértve a biztosító személyének és a biztosítási fedezet mértékének – megrendelővel való közlését. Mindezek mellett indokolt az is, hogy a biztosítási fedezet mértékét a gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével, a jelenlegihez képest



magasabb összegben állapítsa meg. A biztosítottak és a károsultak (vagyonának) védelme érdekében egyaránt szükségesnek látjuk továbbá azt is, hogy jogalkotási szinten kerüljön előírásra a biztosítási szerződés időbeli hatályának a tevékenység végzésének befejezését kötelező időszakra való meghosszabbítása, kiterjesztése, legalább a tevékenység végzésével összefüggésben előterjeszhető kárigények elévülési idejéig.

## V. Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények

- 1) CERTICKY Mária: Szerződésszegéssel okozott kár és a felelősségbiztosítás. In: Barta Judit (szerk.): Biztosítás több szem-szögéből. Ünnepi kötet Újváriné dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére. Miskolc-Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019, pp. 173–192.
- 2) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás helye a kötelmi jog rendszerében. In: Stefán Ibolya (szerk.): In Memoriam Novotni Zoltán. Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 25. évfordulója alkalmából. Miskolc, Novotni Kiadó, 2021, pp. 29–42.
- 3) CERTICKY Mária: Kockázat és biztosítás. *Studia Iurisprudentiae Doctorandum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, 2020/2. szám, pp. 7–18.
- 4) CERTICKY Mária: A biztosítási jogviszony alanyai a biztosítási érdek tükrében. *Erdélyi jogélet*, 2020/1. szám, pp. 22–35.
- 5) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítási szerződés szabályai Magyarországon és Szlovákiában - összehasonlító jogi elemzés. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2020/1. szám, pp. 293–310.
- 6) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítási szerződés főbb szabályai a Cseh Köztársaságban és Magyarországon – összehasonlító jogi elemzés. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2020/2. szám, pp. 167–186.
- 7) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás funkciói. *Studia Iurisprudentiae Doctorandum Miskolciensium-Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, 2020/1. szám, pp. 7–19.
- 8) CERTICKY Mária: Innovatív digitális megoldások és ezek hatása a biztosítás intézményére. In: Certicky, Mária (szerk.): *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában*. Tanulmánykötet. Szeged, Magánjogot Oktatók Egyesülete, 2020, pp. 112–117.

- 9) CERTICKY Mária: A biztosítási szektor felügyelete és kockázatai. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2019/1. szám, pp. 390–406.
- 10) CERTICKY Mária: A biztosítás alap gondolatának fejlődési irányai. In: Szabó Miklós (szerk.): *Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2018. november 22.: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2019, pp. 11–16.
- 11) CERTICKY Mária – BARTA Judit: Az elektronikus szerződéskötés általában és a biztosítási, különösen a gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés elektronikus úton történő megkötése. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2018/2. szám, pp. 307–331.
- 12) CERTICKY Mária: A szavatossági biztosítás elmélete és gyakorlata 1928-1959 között. In: Szabó Miklós (szerk.): *Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2017. november 16.: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc, Miskolci Egyetem Tudományos és Nemzetközi Rektorhelyettesi Titkárság, 2018, pp. 6–12.
- 13) CERTICKY Mária: A biztosítási érdek jogi jellege a kárbiztosításban. In: Kékesi Tamás (szerk.): *MultiScience - XXXI. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2018, pp. 1–8.
- 14) CERTICKY Mária: A D&O biztosítás: A vezető tisztségviselő felelősségének biztosíthatósága. *Biztosítás és Kockázat*, 2018/1. szám, pp. 30–41.
- 15) CERTICKY Mária: Environmental liability insurance, as assurance of reimbursement for environmental damages = A környezetszennyezési felelősségbiztosítás, mint a környezeti károk megtérítésének magánjogi biztosítéka: A környezetszennyezési felelősségbiztosítás, mint a környezeti károk megtérítésének magánjogi biztosítéka. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2017/22. szám, pp. 5–36.
- 16) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás kialakulásának előzményei és fejlődéstörténete Magyarországon 1928-ig. In: Bragyova András (szerk.): *Miskolci Doktorandusz Konferencia Tanulmánykötet*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2017, pp. 36–49.
- 17) CERTICKY Mária: Rules of non pecuniary damages in Civil law of Slovak Republic and compare with Hungarian restitution. In: Kékesi Tamás (szerk.): *MultiScience – XXXI.*

microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2017, pp. 1–8.

- 18) CERTICKY Mário: A sérelemdíj megjelenése a felelősségbiztosítás területén. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2017/1. szám, pp. 221–235.
- 19) CERTICKY Mário: Liability insurance of Carrier's. In: Szabó Miklós (szerk.): *Doktoranduszok Fóruma: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2017, pp. 59–62.